

II. ABDÜLHAMİD DÖNEMİNDE BİR EĞİTİM MODELİ: AŞİRET MEKTEBİ (1892-1908)*

Rahmi TEKİN¹, Esmer DUMAN²

Geliş: 26.03.2021 / Kabul: 30.07.2021
DOI: 10.29029/busbed.816524

Öz

Aşiret Mektebi, II. Abdülhamid (1876-1908) döneminde öncelikle Arap aşiret çocukları için açılmış, daha sonra da Kürt ve Arnavut aşiret çocuklarının mektebe dâhil edildiği özel bir okuldur. Aşiret Mektebi'nin açılma sebebi, aşiret çocuklarının devlet bünyesinde eğitim almaları ve onların devlete bağlı birer birey olarak yetişmelerini sağlamaktır. Bu amaç doğrultusunda 1892 yılında İstanbul'da Aşiret Mektebi kurulmuştur. On beş yıl boyunca eğitim öğretime devam etmiştir. Başlangıçta İstanbul'da bir örnek olarak açılıp daha sonra diğer vilayetlerde de açılması hedeflenmiştir. Fakat işler planlandığı gibi gitmemiş, İstanbul'la sınırlı kalmıştır. Bu çalışmada, Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi belgelerine dayanarak mektebin açılışından, mektep içinde yaşanan problemler ve mezun olan öğrencilerin durumları temel olarak ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Aşiret Mektebi, Osmanlı Devleti, II. Abdülhamid, Maârif Nezâreti*

* Bu makale Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından kabul edilen, danışmanlığını Doç. Dr. Rahmi TEKİN'in yürüttüğü Osmanlı Arşiv Belgeleri Işığında Aşiret Mektebi başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiş olup Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi tarafından SYL-2018-7254 kodlu proje ile mali olarak desteklenmiştir.

¹ Doç. Dr., Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, rahmitekin65@gmail.com, ORCID: 0000-0002-2175-7315.

² Yüksek Lisans Mezunu, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, esso.dmn@gmail.com, ORCID: 0000-0002-4055-6105.

**AN EDUCATION MODEL IN THE ABDULHAMID II PERIOD:
TRIBAL SCHOOL**

Abstract

Tribal School was primarily opened for Arab tribal children during Abdulhamid II, then it was turned into a private school where Kurdish and Albanian tribal children were included. In accordance with this purpose, education continued for 15 years. However, things did not go as planned and remained limited to İstanbul. In this study, the opening of the school, the problems experienced at the school and the situation of the graduating students were considered based on the documents of the Presidency Ottoman Archives.

Keywords: Tribal School, Ottoman Empire, II. Abdulhamid, Ministry of Education

Giriş

Osmanlı Devleti'nde, XVIII. yüzyıl itibariyle ekonomik ve siyasî boşluklar meydana gelmiştir. XIX. yüzyıla gelindiğinde, Osmanlı toplumunda meydana gelen karışıklıklardan, bazı emperyalist devletler yaralanmaya çalışmıştır. Bu devletler, toplumu devlete karşı kışkırtma yöneliminde bulunarak, devlet üzerinde siyasî ve ekonomik hâkimiyet kurmaya kalkışmışlardır.

II. Abdülhamid tahta çıktığı sırada ülkenin durumu karışıkta. 1877-1878 yılında Osmanlı Devleti ve Rusya arasında gerçekleşen savaşın devlet içinde yarattığı olumsuz etkileri ülkenin hemen her bölgesinde kendini göstermekteydi. Bu durum Anadolu'da aşiretlerin devlete karşı itaatsiz bir şekilde hareket etmelerine sebep olmuştur. Osmanlı-Rusya savaşının toplum içinde görülen etkilerini engellemek ve Anadolu'da meydana gelen krizi kaldırmak amacıyla harekete geçilmiş ve bölgeye *Heyet-i İslahiye*³ gönderilmiştir. Bu heyet

---

³ Devlet yönetiminden çıkan aşiretlerin tekrar denetim altına alınması ve göçebe aşiretlerin yerleşik hayata geçirilmesi için sürdürülen iskân politikası Fırka-i İslâhiye'nin kurulmasına sebebiyet vermiştir. Özellikle Adana ve çevresinde aşiretlerin itaatsizlikleri bu heyetin kurulmasına önayak olmuştur. Ahmed Cevdet Paşa Güneydoğu Anadolu'nun isyan halinde olduğunu ifade ederek "Anadolu cihetinin ıslahatı için bir Fırka-i Askeriyye tanzim kılınmalıdır" sözleriyle aşiret isyanlarının önlenmesi için Fırka-i İslâhiye'nin gerekliliğini vurgulamıştır. Ahmed Cevdet Paşa 17 Temmuz 1865 yılında sadarete bir yazı göndererek bu heyetin faaliyet alanını tanımlamıştır. Kurulan heyet, Adana ve çevresindeki isyanları bastırarak konargöçerlerin yerleştirilmesini de sağlamıştır. (Yavuz, 2012: 115-126)

aşiretlerin devlete bağlılığını sağlamada etkili olmuş ve bunun dışında bölgede birçok konuda görev almışlardır (Bozan, 2017:40).

II. Abdülhamid dönemi, büyük devletlerin Osmanlı Devleti'nin iç işlerine karıştığı bir dönemdir. Bu durumu kendi lehlerine çevirmeye çalışan Avrupa Devletleri kendi emellerini gerçekleştirmek amacıyla çoğu kez devlet otoritesinin az olduğu aşiretleri hedef almışlardır (Biçer, 2016:81). Bu dönemde aşiretlere bakıldığında sürekli olarak çatışma halinde oldukları ve kendi aralarında toprak mücadelesi yaşadıkları görülmektedir. Böylelikle kullanmalarını açık hale getirmektedirler. Bu sebepler doğrultusunda Sultan, Osmanlı Devleti bünyesinde bulunanların din ve mezhep ayrımını yapmaksızın devlete bağlılıklarını sağlamak amacıyla, bazı teşebbüslerde bulunmuştur. Özellikle *İslâmcılık* politikasıyla hareket eden Padişah, Müslüman Arap, Arnavut, Boşnak ve Kürtleri denetim altına almaya çalışmış ve bu politikaya bağlı kalarak, Arnavutlar için *Saray Muhafız Alayları*, Kürtler için *Hamidiye Alayları*, Araplar için de *Aşiret Mektebi*'ni kurmuştur (COA, İ.MMS:131/5641 (3.vrk.)).

Aşiret Mektebi, başıboş kalmış Arap aşiret çocuklarının eğitimini sağlayarak devlete bağlılıklarını artırmak amacıyla açılmış, daha sonra ise mektebe alınan öğrenci kadrosu genişletilerek, Kürt ve Arnavut öğrencileri de mektebe dâhil edilmiştir⁴. Abdülhamid'in mektepten beklentisi, önde gelen aşiret ağalarının çocuklarının devletin denetimi altında eğitim almaları ve buna istinaden devlete bağlı bireylerin yetişmesini sağlamaktır. Böylelikle aşiretler üzerindeki Avrupa devletlerinin etkisi kırılacak ve Osmanlı'nın aşiretlerin denetiminde daha etkili davranması mümkün olabilecekti.

Mektep on beş yıllık eğitim öğretimden sonra her yıl olduğu gibi yazın tatile gönderilen öğrencilerin kışın gelecekleri ihtimaline karşın 1908 yılında hazırlıklar yapılmış ancak mektep açılmamıştır. Bu tarihten itibaren Aşiret Mektebi'ne bir daha öğrenci alınmamış, bir süre sonra da bu mektep iptidai mektebine çevrilmiştir.

Bu çalışmada, amaç edindiğimiz konular; Aşiret Mektebi'nin açılma nedenleri, mektebe alınan öğrencilerin yaşadığı problemler ve mezun olduktan sonraki zamanlarda geçirdikleri süreç ve atamaları hakkında kapsamlı bilgiye yer vermektir.

1. Aşiret Mektebi'nin Açılışındaki Nedenler

Osmanlı Devleti kendi toplumu içinde yer alan ve Türk olmayanların devlete bağlılığını sağlamak amacıyla zaman zaman bazı teşebbüslerde bulunmuştur. Bu teşebbüslerin başında da eğitim gelmekteydi. Osmanlı Devleti'nin kuruluş yıllarında Anadolu ve Rumeli'de devşirilen çocuklar için Acemi Ocağı ve Enderun Mektebi birer örnekti. Daha sonraki dönemlerde bu mekteplere sadece Hıristiyan çocuklarının alınmasından vazgeçilerek Çerkez, Gürcü, Boşnak, Arnavut, Macar vs. uyruklu çocuklarda eğitilmek amacıyla alınmıştır (Ergin, 1977: 1180-82).

XIX. yüzyılda yenileşme hareketleriyle beraber bu sistemden vazgeçilerek bu sefer Osmanlı toplumu içinde yer alan Müslüman çocuklara yönelik mektepler açılmıştır. Bu mekteplere örnek olarak Abdülaziz döneminde (1861-1876) 1864 yılında *Silahşoran-ı Hassa*⁵ kurulmuş ve bu mektebe itibarlı ailelerin çocukları alınmıştır. Silahşoran-ı Hassa'nın Osmanlı-Rus savaşına (1877-78) kadar devam ettirildiği tahmin edilmektedir ((Ergin, 1977:1180-82).

Avrupa devletleri, Balkanlar'daki gayrimüslimleri ve Türk olmayan Müslümanları Osmanlı'ya karşı kışkırtarak onlar üzerlerinde siyasî ve ekonomik hâkimiyet kurmaya çalışmışlardır. Bu faaliyetlerini özellikle Araplar üzerinde yoğunlaştırmaları yönetici sınıfını tedirgin etmiştir. Buna bağlı olarak İngilizlerin Araplar üzerindeki milliyetçilik propagandalarının etkisini kırmak amacıyla II. Abdülhamid, aşiret yapısının hâkim olduğu bölgelerde aşiret reisleri ve devlet arasındaki bağı kuvvetlendirme gereğini duymuştur (Kodaman, 1991, 9). Bu amaçla 1890'da Arap aşiretlerinden kırk sekiz kişi eğitimlerini sağlamak amacıyla *Harbiye Mekteplerine* gönderilmiştir (Sivrikaya, 1972:17).

Söz konusu mekteplerde okuyan öğrenciler üç yılın sonunda orduda görevlendirilmek amacıyla zâbit (subay) olarak mezun edilirdi. Zâbitlere daha sonra piyade ve süvari unvanları verilir ve kendi memleketlerindeki askerî bölgelere gönderilirdi. II. Abdülhamid bu okuldan mezun olan gençlerin memleketlerinde görevlendirildikten sonra devlete karşı sergiledikleri olumlu

---

⁵ Buraya genel itibariyle Arap aşiret çocukları ve Hıristiyan ailenin çocukları alınmıştır. Çocukların seçimi için her yıl Arabistan ve Rumeli'ye heyetler gönderilirdi. Silahşoran-ı Hassa Bölüğünde kaç yıl hizmet edildiği bilinmemektedir. Fakat bu hizmeti ifa edenler memleketlerine gönderilip, oralarda aldıkları rütbeleri, nişanları ve kıyafetleri muhafaza etmekteydiler. Bu bölüğün 1293 (1876) yılında veya Osmanlı-Rus Harbi sonuna kadar devam ettiği tahmin edilmektedir (Ergin, 1977:1180-82).

tavırdan ve aşiretlerin memnuniyetlerini göz önünde bulundurarak aşiret çocukları için yeni özel bir mektebin açılmasını istemiştir (Sivrikaya, 1972:17).

Aşiret Mektebi adından da anlaşıldığı gibi, aşiret çocuklarının tahsil ve terbiye alacağı mektep olarak tasarlanmıştır. Bu mektebin kuruluş gayesi; eğitim ve öğretimden ziyade daha çok politik (siyasî, idarî ve dinî) nedenlere bağlı olmuştur. Osmanlı Devleti'nin sınırları içerisinde yaşayan aşiret çocuklarının *İslâmcılık (Panislâmizm)* ve *Osmanlıcılık* fikirleriyle yetiştirilmesi amaçlanmıştır. Bu maksatla eğitim alacak çocukların Türkçe öğrenmelerini sağlanacak, eğitim yoluyla Osmanlı kültürüyle daha yakın temas kurabileceği gibi İslâmcılık ve Osmanlıcılık şuuru içinde yoğrulacak, onların saltanata ve hilafete olan bağlılıkları artırılmış olacaktır.

Yukarıda bahsettiğimiz sebeplerden ötürü, II. Abdülhamid öncelik olarak Arap aşiretlerinde önde gelen ailelerin çocuklarını devlet himayesi altında bulunan bir okulda bir araya getirerek eğitim almalarını sağlamıştır. Ancak bu okulun kapsamı daha sonraki zamanlarda genişletilmiş, mektebin ilk yılında nizamnâmede yer almamasına rağmen, mektep mevcudunun tamamlanması amacıyla Kürt çocukları da mektebe dâhil edilmiştir. Daha sonraki yıllarda mektebe kendi çocuklarını göndermek isteyen Hamidiye Alaylarına bağlı aşiretler ve Arnavut aşiretlerinin çocukları da bu mektebe alınmıştır (Kodaman, 1987:99).

Aşiret Mektebi'nin kuruluş gayesi sadece bundan ibaret değildir. Aşiretlerin bulunduğu bölgelerde zamanın şartlarına göre değerlendirmelerde bulunmamız gerekmektedir. Söz edilen zamanlarda iletişimde güçlük yaşanması ve aşiretlerin merkezden uzak bölgelerde bulunması gibi nedenler devlet otoritesinin etkisini kırmaktaydı. Bu yüzden de aşiretler özellikle XVIII. ve XIX yüzyılda batılı devletlerin tahriki sonucunda devlete karşı gelmekteydi. Bu gibi nedenlerle II. Abdülhamid, *âdem-i merkezîyetçilik*⁶ sistemiyle hareket ederek devlet otoritesinden uzaklaşan aşiretlerin tekrar kontrol altına alınması ve merkez idare kontrolünün sağlanmasını istemiştir. Bu sayede kurulan Aşiret Mektebi'ne çocuklarını gönderen aşiret reisleri padişaha bağlılıklarını göstermiş olacaklardı ve buradan mezun olan öğrenciler aşiret reisi olmak yerine devlete bağlı memurluklarda yer alacaklardı. Böylece devlet, aşiretler üzerinde kontrolü sağlamış olacaktır.

2. Aşiret Mektebi İçin Yapılan Hazırlıklar ve Mektebin Açılışı

30 Haziran 1890 tarihinde Arap aşiret çocuklarının talim ve terbiyesi için İstanbul'da açılması kararlaştırılan Aşiret Mektebi'nin padişahın emriyle gazetelerde ilan edilmesi bildirmiştir (COA, BEO:28/2029 (1. vrk.)). Yine aynı belgenin ikinci varakasında adı geçen ilannâme verilmiş ve Padişahın emriyle aşiret çocuklarına mahsus açılacak özel mektebin devlet bünyesinde bulunan diğer mekteplerle eşdeğer şekilde kurulması istenildiğini görmekteyiz (COA, BEO:28/2029 (2. vrk.)).

Mektebin açılış tarihi olarak II. Abdülhamid'in isteği doğrultusunda doğum gününe denk getirilmek istenilmiş ve bunun içinde mektep tarihi 12 Rebiulevvel⁷ 1310/4 Ekim 1892 olarak kararlaştırılmıştır. Mektebin açılış tarihine kadarki süreçte belli vilayetlerden gelecek öğrencilerin mektepte hazır bulunulması istenilmiştir (COA, İ.MMS:131/5641 (6.vrk)), (BAO, BEO:30/2219 (2. vrk)). Mektebin açılması kararlaştırıldıktan sonra mektep nizamnamesinin hazırlanması için fahri yaveri Ferik Osman Nuri Paşa görevlendirilmiştir⁸.

Hazırlanan nizamnameye göre, Mektebin tahsil süresi beş yıl olarak kararlaştırılmış ve bu durum göz önünde bulundurularak, mektebe her yıl kırk öğrenci alınmak üzere ilk yıl için elli öğrencinin alınması uygun görülmüştür. Ayrıca mektebin diğer mekteplerle eşdeğer olması talep edilmişti. Ancak Maârif Nezâreti maddi yetersizliklerden kaynaklı bu mektebin idaresi ve mektebe alınacak öğrencilerin durumlarının idadî mektebiyle eşit şartlarla olmasını uygun görmüştür (COA, İ.MMS:131/5638. (1. vrk.))

Mektebe alınacak Öğrencilerin saygı gören itibarlı ailelerin çocukları arasından seçilmesi gerekmektedir. Böylelikle mektebin önemi anlaşılacak ve bu çocuklar ileriki süreçte memleketlerine dönerek aşiret reisi olmak yerine devlete bağlı birer memur olacaklardı. Bu çocukların zihin ve beden yetenekleri dikkat alınarak ortalama yaşlarının 12 ila 16 olmasına özen gösterilmekteydi.

Vilayetlerden öğrenci seçimi için Dâhiliye Nezâreti görevlendirilmiştir. Bunun için vilayetlere gidecek olan memurlar seçkin ailelerin çocuklarını veya yakınlarının eğitimlerini sağlamak üzere Aşiret Mektebi'ne kayıt yapılması için

---

⁷ 12 Rebiulevvel ayrıca Hz. Muhammed (s.a.v.) doğum günüdür. Tahminimizce bu durum göz önünde bulundurularak mektebin açılış tarihi denk getirilmiştir.

⁸ Mektep Nizamnamesi için tezimizde geniş bir şekilde yer verilmiştir. Bakınız: (Duman, 2019:30-35), (COA, BEO:30/2219).

teşvik edeceklerdi. Seçilecek öğrenciler her yıl memurlarla ağustos ayında İstanbul'da bulunacaklardı (COA, BEO:1488/11552).

Nizamnâmeye göre mektep Arap çocukları için özel olarak açılmış ve yapılan araştırmalar doğrultusunda da mektep açıldıktan birkaç yıl sonra Kürt aşiret çocukların mektebe alındığı ifade edilmiştir. Ancak bu belgeyle Kürt aşiret çocuklarının mektebin ilk yılında alındığını ve alınma sebeplerinin ise Arap aşiretlerinden hedeflenen sayıya ulaşılmadığı takdirde bu sayıyı Kürt aşiret çocuklarıyla tamamlamayı düşündükleri görülmektedir (COA, DH MKT:1997/32).

Arşiv belgelerine bakıldığında, aşiretlerin ilk yılda çocuklarını bu mektebe göndermekte tereddüt ettiklerini görmekteyiz. Söz konusu aşiretlerin çoğu istenilen şartlara uymamalarına rağmen sonraki yıllarda çocuklarını mektebe kaydetmek için birçoğu başvuruda bulunmuştur. Bazı yıllardaki başvurulara göre, mektep alımlarında sınırlama olmasına rağmen verilen sayının üstünde öğrencinin mektebe kabul edildiğini görmekteyiz. Yatılı olacak olan bu mektebin tertibatı, yönetimi, asayiş ve öğrencilere giydirilecek kıyafetler *Harbiye Mektebi* ve *Mülkiye Mektebi*'ne göre tanzim olunacaktır. Her yıl yaz tatillerinde memleketlerine gitmek isteyen öğrencilerin gidiş ve gelişleri için gereken para ve izin padişahın buyruğu doğrultusunda olacaktır (COA, DH. MKT:1964/35 (1. vrk.)), (COA, DH. MKT:1964/79 (1. vrk.))

Mektebin yeri okulun açılmasına yakın halen tespit edilememiş ve belli bir yer bulunana kadar Beşiktaş'ta Akarat-ı Seniyyede bulunan birkaç binanın kiralanarak mektebe tahsis edilmesine karar verilmiştir (COA, BEO:28/2029 (2. vrk.)), (COA, İ.MMS:131/5641 (6 vrk.)). Ancak daha sonra geçici olarak kiralanmış bu binalarda problemler yaşandığından ötürü mektep Esmâ Sultan'ın sarayına taşınmıştır (COA, BEO:60/4458). Mektep yeri için yaşanan problemlere ileriki sayfalarda, Mektepte Yaşanan Problemler, başlığı altında geniş yer verilecektir.

Aşiret Mektebi'nde ders alacak öğrencilerin eğitim düzeyleri göz önünde bulundurularak sadece iki yıllık bir ders programı hazırlanmış ve dersler basit düzeye göre tertip edilmiştir (COA, DH MKT:1971/125). Bu durumda öğrencilerin seviyesi bilinmediği gibi onların mektebe alışma süreçlerinin ve öğrenmelerini kolaylaştırmak amacıyla mektebin düzeni ve eğitim şeklinin bu çocuklara göre tekrar düzeltileceği anlaşılmaktadır.

Hazırlanan ders programına göre, öğrencilerin özellikle Türkçe derslerini yoğunlaştırarak olabildiğince erken Türkçe konuşmalarını sağlamaktı. Okula

kabul edilen çocuklara Türkçe ile birlikte, Osmanlı kültürü ve memleket yönetiminin usulleri hatta askerlik eğitimi dahi verilecekti. Böylelikle öğrenim gören bu çocuklar memleketlerinde açılacak okullara öğretmen, kazalara kaymakam ve taburlara zabıt olarak gönderileceklerdi (Ergin, 1977:1186).

Aşiret Mektebi'nin açılışı için bütün ayrıntılar dikkate alınmıştır. Nizamnâmenin hazırlanılmasından sonra mekteple ilgili müdür, muallim, mektep içinde yer alacak diğer hizmetlilerin görevleri, öğrencilerin durumu, imtihanlar, ceza ve ödüllendirilmelerine kadarki bütün detaylar düşünülerek iç tüzük hazırlanmıştır (Duman, 2019:45-51).

3. Mektepte Yaşanan Problemler

Aşiret Mektebi'nin ilk yılından itibaren mektepte öğrenciler arasında gelişen problemler, maddi yetersizlikler ve dönemin sancılı zamanlarından ötürü birden fazla problemle karşılaşmıştır. İlk olarak mektebin yeri ile ilgili parasal problemlerden kaynaklı sorunlar yaşanmıştır. Beşiktaş'ta bulunan mektebin öğrencilere yetersiz gelmesi ve bu yerde rutubetten kaynaklanan sorunlar ortaya çıkmıştır. Öğrencilerin mektep içinde yaşadıkları problemler ise; kültür çatışmasından kaynaklanan öğrenci odaklı problemler olarak yer almaktadır.

3.1. Mektebin Yer Problemi

Aşiret Mektebi'nin ilk açılış yıllarında mekteple ilgili özellikle yer sıkıntısı yaşanmıştır. Osman Nuri Paşa'nın Aşiret Mektebi için hazırladığı raporda mektep için uygun bir yer bulunana kadar şimdilik padişahın onayıyla Beşiktaş'taki Akaratlarda ders verilmesi önerilmişti (COA, BEO:30/2219 (3. vrk)). Ancak bu fikir daha sonra değiştirilmiş olacak ki mektebin açılışına yakın tarihlerde mektep yerinin nerede olacağına dair tartışmalar tekrar gündeme gelmiştir. Daha sonra eğitim için Esmâ Sultan Sarayı'nın mektep için satın alınması kararlaştırılmıştır (COA, İ.MMS:131/5641 (6 vrk)).

Arşivlerde bulunan belgeler doğrultusunda ve belge tarihlerinden yola çıkarak mektebin açılış zamanına kadar mektep yeri ile ilgili görüşmelerin sürekli olarak devam ettiğini görmekteyiz. Bu yerin satın alınabilmesi için Maârif Nezâreti harekete geçmiş ancak dönemin olumsuz etkilerinden biri olan parasal problemler bu duruma da yansımış olacak ki, mektebin açılış tarihine kadar bu yer hazırlanamamış ve mektebin ilk eğitim ve öğretim yılı Beşiktaş'ta bulunan Akaratlarda başlamıştır (COA, BEO:60/4458).

Mektep Akaratlarda eğitime başladıktan hemen sonra yer ile ilgili şikâyetler gelmiştir. Mektebin tabibi, mektepte bulunan öğrencilerin her gün

muayenelerinin yapıldığını belirterek, onların geldikleri yerlerden mevsim değişikliğinden ve İstanbul'a gelişlerinin kış aylarına denk gelmesinden ötürü hastalanabileceklerini ifade etmiştir. Bu durumun kıyafet vb. ile çözülebileceğini de söylemiştir (COA, Y.PRK.ASK:86/39). Çocukların mevsim değişikliğinden rahatsız olmaları dışında, ayrıca binanın rutubetli olmasından dolayı hastalıkların baş gösterdiği anlaşılmaktadır. Öğrenciler bir süre sonra nezle ve göğüs rahatsızlıklarından yakınmışlardır. Bu hastalıklara sadece öğrenciler değil, mektep yönetimi ve memurların bazıları da şikâyetçi olmuştur. Rutubetin şimdiden oluşması ve bu durumun kış aylarında daha da artacağı göz önünde bulundurularak, mektep yerinin bir an önce rutubetin olmadığı başka bir yere taşınması kararlaştırılmıştır (COA, MF, MKT:48/176). Mektebin açılmasından hemen sonra bu gibi sorunlar baş göstermiş ve bu durum mektep yeri değiştirilene kadar da devam etmiştir.

Öğrencilerin hastalık halinin giderek artmasından dolayı endişelenen Maârif Nazırı, Sadarete yazdığı bir yazıda mektebin şimdi bulunduğu yerden, talebe mevcudunun çok olması ve bu yıl açılacak olan sınıf için gelecek öğrenciler içinde yeterli bir yerin olmamasından dolayı mektebin Kabataş'ta bulunan Esmâ Sultan Sarayına tahsis edilmesi için hükümdarın izninin alınması istenmiştir. Bunun üzerine mektep için tekrar yer arayışlarında bulunulmuşsa da çözüm olmamış ve mektep ilk yılını Akaratlarda geçirmiştir. Sonraki yıl, yani 10 Ekim 1893 yılında bütün olumsuzluklara rağmen mektep Esmâ Sultan Sarayı'na taşınmıştır (COA, İ.HUS:16/153), (COA, BEO:294/22012), (COA, MF MKT:184/44), (COA, BEO:30/2219(2.vrk.)). Mektebin kapanışına kadar, burada eğitime devam edilmiştir.

3.2. Mektepte Asayiş ve Öğrenci Odaklı Çıkan Problemler

Mektebe alınan öğrenciler, ailelerinden uzak yerlerde eğitim almalarından dolayı adaptasyon problemi yaşamışlardır. Söz konusu öğrencilerin, memleketlerine duydukları özlemden ötürü hastalandıkları da görülmektedir. Bu nedenle mektep yönetimi, öğrencilerin İstanbul'un havasına alışmadıklarından dolayı hastalanmalarını göz önünde bulundurarak, ilk etapta sabah ve akşam görevlendirilecek bir doktor tarafından muayene edilmeleri kararlaştırmıştır (COA, MF. MKT:151/91). Bu yüzden mektepte kalmak istemeyen ve rahatsızlık yaratan talebelere doktor tarafından memleketlerine gönderilmeleri için rapor verilmekteydi. Öyle ki hava değişiminden aşırı etkilenip mektepten tamamen ayrılan öğrencilerde bulunmaktaydı (COA, MF. MKT:412/7), (COA, MF. MKT: 445/59), (COA, MF. MKT:854/17). Gitmekte ısrarcı olan bazı

öğrencilerin ise diğer öğrencileri etkileyip mektebi bırakma ihtimalleri göz önünde bulundurularak, onların Mülkiye Mektebi'ne nakledilip meselenin burada çözümlenmesi kararlaştırılmıştır (COA, Y. MTV:70/14). Bazı zamanlarda öğrencilerin memlekete gitmek için izin almanın yolunu derslere girmeyip bu durumu protesto ettiklerini de görmekteyiz (Y. PRK. MF: 2/74).

Aşiret Mektebi'ne kabul edilen öğrenciler arasında bazılarının hastalıklı çıktığı da görülmüştür. Sürekli hastalığı olan öğrenciler memleketlerine tekrardan gönderilmiştir. Hatta bu durumun birçok örneği olacak ki mektep yönetimi artık okula kabul edilecek öğrencilerin muayene edilmeden okula kabul edilmemesini istemiştir (COA, MF. MKT:554/19). Bunun belirgin sebepleri hem öğrencinin eğitimi aksatması hem de yapılan harcamaların önu alınamadığından dolayı bu kararın verildiğini anlamaktayız.

Aşiret Mektebi nizamnâmesinde, mektebe kabul edilecek öğrencilerin yaş aralığı 12 ila 16 olmasına rağmen bazı istisnaların var olduğu görülmektedir. Trablusgarp'tan alınan bir öğrenci gereken yaş aralığına uymadığı halde mektebe kabul edilmiştir. Yirmi yaşlarında olan Trablusgarplı Abdüsselam'ın evli olduğu ve belgelerde memlekette iki eşinin olduğundan söz edilmiştir. Evli olması hasebiyle memleketine gitme isteği ve bu isteğin onaylanmamasından dolayı öğrencilere kötü örnek teşkil etmiştir. Bahsi geçen öğrencinin mektep içinde sürekli olarak problemler yarattığı ve okuldan kaçtığına dair de bilgiler yer almaktadır. Buna rağmen okulda tutulan Abdüsselam'ın edep ve ahlak çerçevesinde davranmadığı ve öğrencilerin davranışlarını etkilediğinden okuldan uzaklaştırılması istenmiştir. Ancak memleketine gönderilmeden önce bu öğrencinin Mekâtib-i Askeriye'den dört beş ay kalıp ondan sonra memleketine gönderilmesi kararlaştırılmıştır (COA, Y.A.HUS:270/26), (COA, İ.HUS:9/19), (COA, Y.PRK.MBC:8/57). Bu durumda alınan kararların zaman zaman gevşetildiği ve öğrenci alımlarını da etkilediği görülmektedir.

Öğrenci odaklı çıkan bu tür problemlerden ötürü bir süre sonra Maârif Nezâreti öğrenci alımı ile ilgili yeni kararlar almıştır. Buna göre; mektebe alınacak öğrencinin sağlık durumuna dikkat edilecek ve hasta olan hiçbir talebe kabul edilmeyecektir. Talebelerin medeni hali de göz önünde bulundurularak evliler mektebe alınmayacaktır. Kabul edilecek talebelerin seçilmesinde daha çok hassasiyetin gösterilmesi istenilmiştir.

Nizamnâmede, öğrenci alımları sadece Arap öğrencilere yer verilirken yukarıda ifade ettiğimiz nedenlerden dolayı ilk açılış yıllarından itibaren Kürt öğrencilere de yer verilmiş ve 1902 yılından itibaren de Arnavut aşiret çocukları

da mektebe dâhil edilmiştir. Arnavut'tan öğrenci alınmasının sebebi; Arap ve Kürt aşiretlerinde olduğu gibi devlete karşı bağlılıklarını sağlamak amacıyla ilgilidir. Milliyetçilik hareketlerinden yararlanmaya çalışan emperyalist devletler halk üzerinde sürekli olarak etkili olmaya çalışmışlardır. Bu duruma karşılık Osmanlı Devleti de diğer aşiretler üzerinde yaptıkları politikayı Arnavut aşiretlerine de uygulamak istemiştir. Eğitim yoluyla milliyetçilik hareketlerinin önünü kesmeye çalışmışlardır (İnalçık, 2005:34).

Mektebe farklı kültürlerden öğrenci alınması bir çeşit kültür çatışmasından doğan problemlere neden olmuştur. İlk zamanlarda Arap ve Kürt öğrenciler arasında çıkan problemler çok dikkate alınmamış, bu problemler büyük bir sıkıntıya neden olmasa da sonraki yıllarda bu durum daha da ciddi boyutlara ulaşmış ve mektep güvenliği için sıkı tedbirler alınmıştır. Arap ve Kürt öğrenciler arasında çıkan ilk kavgaya 11 Şaban 1312/ 7 Şubat 1895 tarihli bir belgede rastlamaktayız. Kavga sırasında dört Kürt ve altı Arap öğrencinin taş ve sopalarla birbirlerine zarar verdikleri, yüzlerinden ve ellerinden yaralandıkları belirtilmiştir. Bunun üzerine mektebe yakın olan karakol ve polislerin mektebe gönderilmeleri kararlaştırılmışsa da mektep müdürünün polis ve jandarmaya gerek olmadığını olayın durdurulduğunu ve öğrencilerin ders akışının devam ettiğini belirtmiştir. Maârif Nezâreti, tekrar böyle bir durumun yaşanmaması için mektepte iki gün boyunca polis ve jandarmanın bulundurulması gerektiğini vurgulayarak güvenlik önlemi aldırmıştır (COA, Y.MTV:114/80). Bu olaydan hemen sonra mektep yönetimi değiştirilerek, mektebin eğitim ile ilgili konuları Maârif Nezâreti, iç idaresi ve güvenliği de Mekâtib-i Askeriye Nezâreti'ne bırakılacaktır.

Mektep de okuyan öğrencilerin güvenliğini sağlamak amacıyla ilk yıllarda sadece askerî zabıta bulunmaktaydı (COA, MF. MKT:470/18). Ancak yapılan çalışmalar doğrultusunda güvenlik için zabıta yetersiz kaldığını görmekteyiz. Özellikle 1903 yılı itibariyle güvenlikle ilgili problemlerin giderek arttığına dair belgelere daha çok rastlamaktayız. Bu tarihten itibaren Aşiret Mektebi dâhilinde asker, polis ve jandarmaların sürekli olarak bulundurulmaları kararlaştırılmıştır (COA, MF. MKT:718/60). Önceden söz edildiği gibi, okulun açılmasından dört yıl sonra mektep güvenliği Mekâtib-i Askeriye Nezâreti'ne bırakılmıştı. Daha önce kavga sebebiyle mektepte iki gün bırakılan polis ve jandarmalar 15 Temmuz 1903'ten sonra sürekli olarak bırakılmaya başlanmıştır. Bu durum, mektepte öğrenciler arasındaki kargaşanın daha da arttığını açıkça göstermektedir.

Mektebin son yıllarında Arap, Kürt ve Arnavut öğrencileri arasında çıkan kavgalar ilk zamanlarda basit düzeyli problemler olarak ele alınsa da mektebin sonuna doğru bu durum büyük sorun haline gelmiş olacak ki, mektepte sürekli olarak asker bulundurulmaya çalışılmıştır. Alınan bu tedbirlerin sebepleri belgelerde birebir geçmese de biz bu durumu II. Abdülhamid'in saltanatının bitimine yakın tarihte oluşan milliyetçi fikirlere ve mekteb içinde öğrenciler arasında çıkan sorunlara bağlayabiliriz.

3. Mektepten Mezun Olan Öğrencilerin Durumu

Aşiret Mektebi'nde beş yıl boyunca eğitim gören öğrenciler, mektepten mezun olduktan sonra tercih ve yeteneğe göre eğitimlerini tamamlamak üzere Harbiye Mektebi'ne veya Mülkiye Mektebi'ne gönderilirdi. Bu mekteplerde de gerekli eğitimi aldıktan sonra mezun olup görev yerlerine atanmaktaydılar. Harbiye Mektebi'nden mezun olanlar mensup oldukları vilayetlerde bulunan alay ve taburlara atanmaktaydılar. Mülkiye Mektebi'nden mezun olanlar ise Salisa, Rabia, Hamse rütbelerinin verilmesiyle mensup oldukları vilayetlerde mülkiye memurluğuna atanırlardı (COA, MF. MKT:909/29). Bu görevler sırasında da aldıkları maaşlar genellikle üç yüz ellişer kuruştı (COA, MF.MKT:765/56.). Mezunlar görev yeri belli olana kadar İstanbul'da bekletilmekteydiler. Mülkiye Mektebi'nden mezun olanların bazıları ise vali yardımcılığında bulunduktan sonra vilayetlere kaymakam olarak atanmaktaydılar (COA, DH. MKT:1215/5).

3.1. Mezun Olan Öğrencilerin Atandıkları Görev ve Görev Yerleri

Mezun Adı	Görevi	Görev Yeri	Kaynak	Tarih
Hamza Efendi	Maiyet Memurluğu	Van	COA, DH.MKT. 2186/132	27-11-1316/ 08.04.1899
Ahmed Cemil Efendi	Maiyet Memurluğu	Diyarbakır	COA, DH.MKT. 2186/132	27-11-1316/ 08.04.1899
Yusuf Cemil Efendi	Maiyet Memurluğu	Ma'mûretü'l -Aziz	COA, DH.MKT. 2186/132	27-11-1316/ 08.04.1899
Hâfız Ahmed Efendi	Maiyet Memurluğu	Yemen	COA, DH.MKT. 2186/132	27-11-1316/ 08.04.1899
Resid Abdullah Efendi	Maiyet Memurluğu	Yemen	COA, DH.MKT. 2186/132	27-11-1316/ 08.04.1899
Ahmed Fuad Efendi	Maiyet Memurluğu	Halep	COA, DH.MKT. 2186/132	27-11-1316/ 08.04.1899
Mehmed Sultan Efendi	Maiyet Memurluğu	Ziver	COA, DH.MKT. 2186/132	27-11-1316/ 08.04.1899

Ali Nureddin Efendi	Maiyet Memurluğu	Bingazi	COA, DH.MKT. 2186/132	27-11-1316/08.04.1899
Ziya Efendi	Binbaşı	---	COA, BEO 1366/102429	29-04-1317/06-09-1899
Mehmed Hamza Efendi	Kaymakam	Van	COA, DH.MKT. 2287/37	17-08-1317/21-12-899
Yusuf Kenan Efendi	Memur	Çorum Sancağı	COA, BEO 1474/110528	21-12-1317/22-04-1900
Mehmed Abdullah Efendi	Fersan Müdürlüğü	Yemen	COA, DH.ŞFR. 254/51	16-08-1308/09.12.1900
Ömer Mansur Efendi	Mülkiye Meclis- i İdare Katib-i Saniliği	---	COA, DH.MKT. 2456/66	11-11-1318/02.03.1901
Davud Efendi	Hacca Kaymakamlığı	Yemen	COA, DH.MKT. 2545/45	03-07-1319/16.10.1901
Hayri Efendi	Maiyet Memurluğu	Diyarbakır Valiliği	COA, DH.MKT. 2572/31	19-09-1319/30.12.1901
Ragıp Efendi	Maiyyet memurluğu	Kudüs Sancağı	COA, DH.MKT. 463/36	21-12-1319/31.03.1902
Abdurrahman Efendi	Mutasarrıflık maiyet memurluğu	Asır (Yemen)	COA, DH.MKT. 491/69	21-01-1320/30.04.1902
Abdülkadir, Sadullah Halife Efendiler	Maiyyetine memur	Bingazi	COA, DH.MKT. 492/39	22-01-1320/01.05.1902
Ahmed Fuad Efendi	Maiyyetine memur	Halep Vilayeti	COA, DH.MKT. 599/12	18-07-1320/21.10.1902
Abdullah Efendi	Hays Nahiyesi Müdürlüğü'ne	Yemen	COA, DH.MKT. 630/28	11-10-1320/11.01.1903
Mehmed Muin Efendi	Mutasarrıflıklar maiyyetinde	Tablus-şam	COA, İ.DH. 1415/41	21-08-1321/12.11.1903
Ahmed ve Said ba Cüneyd efendiler	--- (Nişan-ı Zişan) verilmesi	---	COA, MF.MKT. 934/82	19-04-1324/12.06.1906
Cavali Ahmad ve Sacid Bacid Efendiler	--- (dördüncü rütbeden birer kıta Nişan-ı Mecidi itası)	---	COA, İ.TAL. 401/23	03-06-1324/25.07.1906
Seyyid Abdullah Habbani Efendi	--- (rütbe-I rabiannın saliseye terfi)	---	COA, DH.MKT. 1177/9	09-05-1325/11.06.1907

II. Abdülhamid döneminde bir eğitim modeli: Aşiret mektebi (1892-1908)

Debreli Kenan Efendi Yanyalı Naki Efendi, İlbasanlı Abbas Efendi	Konya Jandarma Alayı'nın merkez, Kütahya Taburu Ankara Jandarma Alay	Konya Kütahya Ankara	COA, DH.MKT. 1213/7	20-10-1325/ 26.11.1907
Mehmed Ekrem Efendi	Nahiye Müdürü	Ayasluğ	COA, DH.MKT. 1270/13	17-06-1326/ 17.07.1908
Abdulfettah Efendi	Kaymakam	Gülenbar	COA, DH.MKT. 2677/70	13-11-1326/ 07.12.1908
Ahmed Muin Efendi	Kaymakam	Ane	COA, BEO 3457/259268 DH.MKT. 269/3	27-11-1326/ 21.12.1908 02-12-1326/ 26.12.1908
Mehmed Faiz Efendi	Kaymakam	Akçadağ kazası/ Mamuratülaz iz	COA, BEO 3463/259719	05-12-1326/ 29.12.1908
Hamdi Ferhan Bey	Aşiret Reisliği (talep)	Şammar Aşireti/ Musul	COA, DH.MKT. 2703/123	18-12-1326/ 11.01.1909
Mehmed Adullah	Kaymakam	---	COA, DH.MKT. 2710/92	25-12-1326/ 18.01.1909
Mehmed Ekrem Bey	Kaymakam	Ovacık/ Mamuratülaz iz	COA, DH.MKT. 2712/41 COA, DH.MKT. 2727/60	26-12-1326/ 19.01.1909 11-01-1327/ 02.02.1909
Abdünnafi Efendi	Kaymakam	İskefsir/ Erzurum	COA, BEO 3518/263779 COA, DH.MKT. 2775/18	29-02-1327/ 22.03.1909 02-03-1327/ 24.03.1909
Abdurrahman Sabit Efendi	Kaymakam	Asir/ Yemen	COA, DH.MKT. 2832/34	16-05-1327/ 05.06.1909
Yusuf Kenan Efendi	Kaymakam	---	COA, DH.MKT. 2882/8	03-07-1327/ 21.07.1909
Ahmed Fazıl Efendi	Kaymakam	---	COA, DH.MKT. 2899/67	27-07-1327/ 14.08.1909

Sonuç

II. Abdülhamid'in saltanatının sürdürüldüğü döneme bakıldığında, değişen düzen karşısında topluma yansıtılan olumsuz havanın değiştirilmesindeki asıl yolun ancak eğitimle olabileceği düşünülmüştür. Dönemin sıkıntılı zamanlarında açılan Aşiret Mektebi'nin amacına ve ulaşılmak istenilen sonuca bakıldığında, aslında zamanın şartlarına yenik düşen bir fikir

olduğu söylenilebilir. Mektebin açılması kararlaştırıldığında birçok yerde Aşiret Mektebi açılması düşünülmüştü. Ancak mektep açma işi, mali yetersizlikler yüzünden sadece İstanbul ile sınırlı kalmıştı. O dönemde yapılmak istenilen yeniliklerin pek çoğu mali yetersizlikler nedeniyle sonuçsuz kalmıştı. Mektep sürekli olarak bütçe problemleriyle karşılaşmış ve bu da istenildiği gibi hareket edilememesine sebebiyet vermişti. Mektebin kapanmasının altında başka nedenler de bulunmakta idi. Bunlar hakkında yukarıda geniş bilgi verilmiştir.

Mektebin kapatılması, çoğu araştırmada Arap ve Kürt çocukları arasındaki kavgaya bağlanılmışsa da bu durumu kanıtlayacak bir belge elimizde bulunmamaktadır. Hatta çıkan kavga 1903 yılında yaşanmış, mektep ise 1908 yılında kapatılmıştır. Bu durumda kavga konusu uzak bir ihtimal olarak gözükmemektedir. Araştırmalarımıza göre, mektebin kapatılma sebebi; mektebe eskisi gibi talebin olmaması, ailelerin artık çocuklarını bu mektebe göndermek istememeleri ve II. Abdülhamid'in saltanatının bitmesine yakın bir tarih olması gibi. Bu sebeplere binaen mektep istenilmeden kapatılmıştı.

XIX. yüzyılın sonlarında açılan Aşiret Mektebi, Osmanlı halkının devlete bağlılığını artırmak ve eğitimden ziyade siyasî amaçlar güden bir mektep olarak kalmıştır. Ancak dönemin şartları göz önünde bulundurulduğunda özellikle milliyetçi fikirlerin yoğun olduğu ve bütçe yetersizliğinden dolayı yapılmak istenilenlerin eksik kaldığı bu dönemde böyle bir mektebin doğru sonuca götürmesi mümkün olamamıştır.

Aşiret Mektebi hakkında birden fazla çalışma yapılmışsa da söz konusu çalışmalar konuya genel baktıkları için akademik bir incelemede bu gibi çalışmaların kullanımı uygun görülmemiştir. Bu çalışmada, çoğunlukla Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri'nde elde edilen belgelere yer verilmiştir.

Kaynaklar

I. Arşiv Kaynakları

COA, Bâb-ı Âli Evrak Odası: 28/2029, 30/2219, 1488/11552, 60/4458, 1366/102429, 1474/110528, 3457/259268, 3463/259719, 3518/263779,

COA, Dâhiliye Mektubi Kalemi: 2186/132, 2287/37, 2456/66, 2545/45, 2572/31, 463/36, 491/69, 492/39, 599/12, 630/28, 1177/9, 1213/7, 1270/13, 2677/70, 269/3, 2703/123, 2710/92, 2712/4, 2727/60, 2775/18, 2832/34, 2882/8, 2899/67, 1997/32, 1971/125, 2007/72, 1215/51.

COA, Dâhiliye Şifre Kalemi: 254/51.

COA, İrade Husûsi: 9/19, 16/153

COA, İrade Meclis-i Mahsus: 131/564, 131/5638, 131/5641,

COA, İrade Dâhiliye: 1415/41.

COA, İrade Taltifat: 401/23.

COA, Maârif Nezâreti Mektubi Kalemi: 412/7, 151/91, 445/59, 854/17. 554/19, 934/82, 909/29, 765/56, 470/18.

COA, Yıldız Maârif Nezâreti Maruzatı: 2/74.

COA, Yıldız Mütenevvi Maruzat: 70/14, 223/23, 76/88.

COA, Yıldız Husûsi Maruzat: 270/26.

COA, Yıldız Mabeyn Cetvelleri: 8/43.

I.Yayınlanmış Kaynaklar

BİÇER, Bekir (2016), “Sultan II. Abdülhamid’in Kürt Politikası”, *Tarih Okulu Dergisi*, Cilt. 9 Sayı. 26, İzmir.

BOZAN, Oktay (2017), “20. Yüzyılın Başında Eşraf-Aşiret Çatışması Milli Aşireti ve Diyarbakır Eşraf Örneği”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt.33, Sayı. 2, Ankara.

ÇETİNSAYA, Gökhan (1999), “II. Abdülhamid Döneminde Kuzey Irak’ta Tarikat, Aşiret ve Siyaset”, *Divan Disiplinler Arası Çalışmalar Dergisi*, İstanbul.

DUMAN, Esmer (2019), *Osmanlı Arşiv Belgeleri Işığında Aşiret Mektebi*, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Tez, Van.

ERGİN, Osman Nuri (1977), *Türk Maârif Tarihi*, Cilt. III-IV, İstanbul.

İNALCIK, Halil (2005), “Türkler ve Balkanlar”, *Bal-Tam Türklük Bilgisi*, III, Prizen Yayınları.

KODAMAN, Bayram, (1991), “Mekteb-i Hümayunu”, *DİA*, Cilt. VI, TDV, İstanbul.

....., (1987), *Sultan II. Abdülhamid Devri Doğu Anadolu Politikası*, Ankara, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.

SİVRİKAYA, İbrahim (1972), “Osmanlı İmparatorluğu Aşiretlerin Eğitimi ve İlk Aşiret Mektebi”, *Türk Tarih Dergisi*, Cilt. XI, Sayı. 63, Ankara.

YAVUZ, Nuri (2012), “Fırka-i İslâhiye Ordusunun Özellikleri ve Faaliyetleri”, *Akademik Bakış Dergisi*, Cilt V, Sayı. 10, Kırgızistan.

Ekler

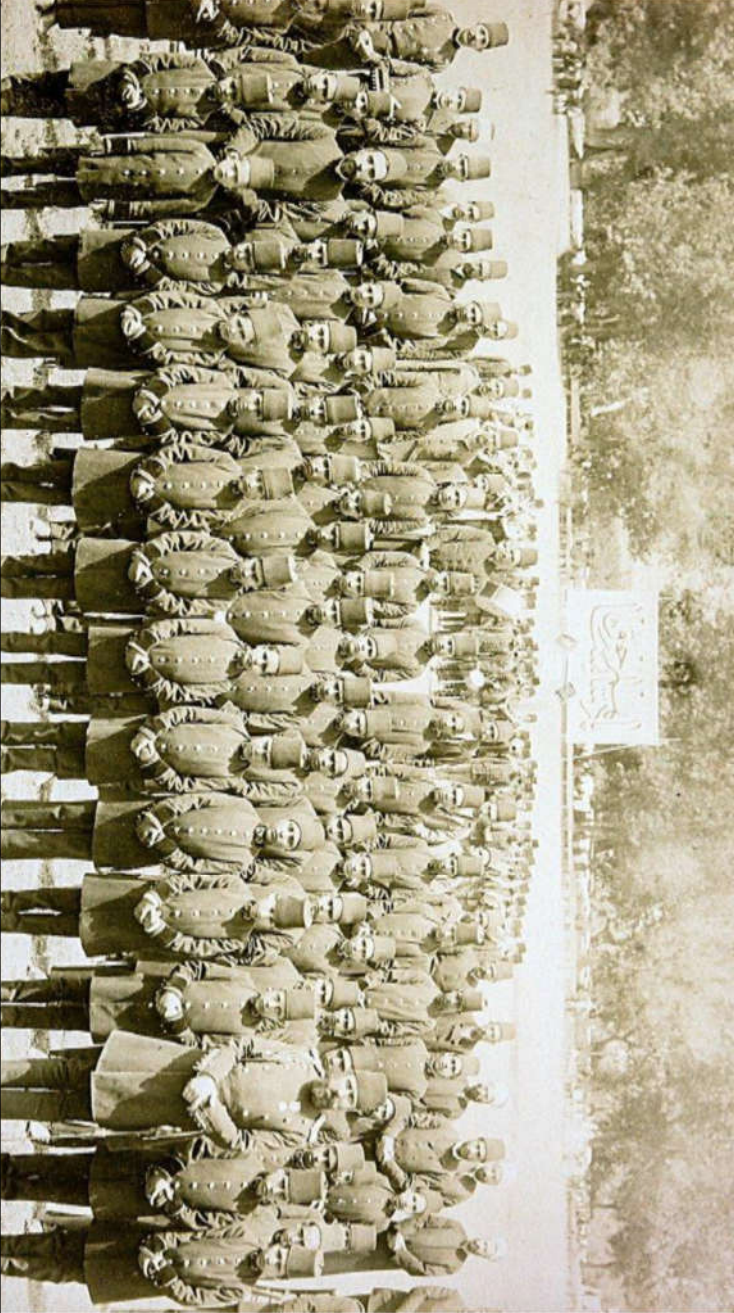
EK-I

Aşiret Mektebi ile İlgili Bazı Resimler

Y.MTV.00225.00023.002

Resim 1: Mekke ahalisinden olup vefat eden Ahmed Şükrü Efendi'nin üç oğlu Osman, Cemil ve Salih'in Aşiret Mektebine ve yahut Darüşşafaka'ya kabulleri hakkında Zabtiye Nezâreti'nin tahriri.

Resim 2: Aşiret Mektebi Talebeleri ve Okul idaresi ile Arkadaşlar 'Padışahım Çok Yaşasın' Yazan Tabela

Resim 3: Aşiret Mektebi olarak kullanılan Esmâ Sultan Sarayı'nın görünümü

EK-II

Kullanılan Bazı Arşiv Belgelerinin Dijital Görüntüleri

Belge 1: Aşiret Mektebi Talebelerine ait imtihan cetveli

The image displays two pages of a handwritten examination table. The top page is titled 'Belge 1' and the bottom page is titled 'Belge 2'. Both pages show a list of students with their names in Ottoman Turkish and their corresponding scores in red ink. The tables are handwritten and show a clear structure for recording exam results. The columns include student names, scores, and other details. The text is written in a cursive Ottoman script. The scores are written in red ink, while the names and other details are in black ink. The tables are organized into columns, with the student names in the first column, scores in the second, and other details in the third. The pages are numbered 1 and 2 at the top right corner.

Belge 3: Aşiret Mektebi'nin açılması ve nizamnamesinin tanzimiyle tefrişat ve levazımının ikmalî.